

Ervin Laszlo. (1992). Evrensel Düşünmek: Küçülen Dünyanın Yeniden Şekillendirilişi. (Çev.) İbrahim Serhat. İstanbul: İşaret Yayınları.

Serdar ARI¹

Makale Türü

Kitap İncelemesi

Başvuru Tarihi

24.06.2022

Kabul Tarihi

02.11.2022

Giriş

Ervin Laszlo dünyanın önde gelen filozof ve sistem bilimcisidir. Toplam 25 dilde yayınlanmış 106 farklı kitabın yazarı, ortak yazarı veya editörüdür. Ervin Laszlo şimdiye kadar 400'den fazla makale ve araştırma yazısı yazmıştır. Uluslararası düşünce kuruluşu The Club of Budapest'in ve prestijli The Laszlo Institute of New Paradigma Research'ün kurucusu ve başkanıdır. Uluslararası Bilim Akademisi, Dünya Sanat ve Bilim Akademisi, Uluslararası Bilim Felsefesi Akademisi ve Uluslararası Medici Akademisi dahil olmak üzere çok sayıda bilimsel kuruluşun üyesidir. 2010 yılında Macar Bilimler Akademisi üyeliğine seçilmiştir.

Ervin Laszlo, 1970 yılında Paris Üniversitesi Sorbonne'dan devlet doktorası (en yüksek doktora derecesi) ve Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Finlandiya ve Macaristan'dan fahri doktora derecesi almıştır. 2001'de Japonya Barış Ödülü'nü ve Goi Ödülü'nü, 2005'te International Mandir of Peace Prize of Assisi Ödülü'nü ve 2017'de Lüksemburg Dünya Barış Ödülü'nü almıştır. 2004 ve 2005'te Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiştir. 2019'da Ervin Laszlo, Watkins Mind Body Spirit dergisine göre

"Dünyada Spiritüel Olarak En Etkili 100 Yaşayan Kişi"den biri olarak gösterilmiştir. 2020 yılında OOOM Magazine'in Top 100: The World's Most Inspiring People" listesinde 28. sırada yer almıştır (<https://thelaszloinstitute.com/about/ervin-laszlo/>).

Ervin Laszlo'nun Evrensel Düşünmek: Küçülen Dünyanın Yeniden Şekillendirilişi adlı eseri öncelikle belirtmek gerekir ki akademik bir eser ortaya koyma çabasının sonucu olarak değil, arka planında; bilgi iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmaya başladığı ve bunun sonucunda küreselleşmenin sıkça dile getirildiği, Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasına yönelik taşların döşendiği kısaca yaklaşık kırk yıl süren Soğuk Savaş'ın sona ermesi

¹ Öğr. Gör. Şırnak Üniversitesi, Cizre Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü
serdar.ari@msn.com, ORCID: 0000-0002-3014-2742.

ve iki kutuplu dünyanın sona ermesi vb. siyasal kültürel olayların yaşandığı; insanlığın dününe ve bugününe bakıp geleceğin olası karmaşık sorunlarını ele alan ve bunlara dair politika üretmeye çalışan bir eser olarak görülmelidir.

Evrensel Düşünmek: Küçülen Dünyanın Yeniden Şekillendirilişi

Ervin Laszlo'nun incelemeye konu olan bu eseri ilk olarak Global Denken Die Neugestaltung Der Vernetzten Welt orijinal adıyla 1989 yılında Almanya'da yayınlanmıştır. Türkiye'de ise ilk olarak 1992 yılında İbrahim Serhat'ın çevirisi ile 1.baskısını yapmıştır.

Evrensel Düşünmek eserinde yazar bizi geçmişin belirgin, aşinalığından alıp geleceğin belirsizliğine doğru götürmekte, bu süreçte insanoğlu olarak aklımızla (zekamızla) elde ettiğimiz kazanımların aslında 1850'lerden bu yanadır tehlikede olduğunu ve bir yıkıma doğru gittiğimizi gözler önüne sermektedir. Aslında bizim bu akılla elde ettiğimiz kazanımları temelde hayvanları ehlileştirerek, ağaç ve bitkileri yetiştirerek kısacası çevremizi kontrol altına alarak ya da bu çevreye müdahale ederek başardığımızı ortaya koymaktadır. Ancak tüm bu kazanımların ve gelişmenin yanısıra bu akla (zekaya) ve düşünmeye dayalı gücün yıkıcı etkileri de uzun zamandır gözlenmektedir. Yazara göre zekamızla anlamlı olduğunu düşündüğümüz için karar verip attığımız birçok adımın sonuçları içinde yaşadığımız biyosferi (tüm canlıların yaşadığı yerküre) geri döndürülemez şekilde tahrip etmekte çoğunlukla da yok etmektedir.

Peki biz insanoğlu olarak ne yapacağız? Ervin Laszlo **birinci** ve **ikinci** bölümde bu ve bunun gibi birçok sorunun cevabının arayışı içindedir eserde. Buradan hareketle akla (zekaya) dayalı bu gücü herkesin aynı zamanda da kendimizin yararına olacak şekilde mi kullanacağız yoksa inatçı kısır görüşlü hedefleri izleyerek biyosferi ve nihayetinde kendimizin sonunu hazırlamak için mi kullanacağız? diye sormaktadır. Ervin Laszlo bu sorularla bizi bir çatallanmaya (bifurcation) yani yol ayırımına vardığımız şekilde uarmaktadır. Karar vermeliyiz...Peki hangi kararı vereceğiz?

Laszlo, insanlığın tarihsel gelişiminin şu andaki noktasında aşağıdaki alternatifler arasında bir seçim yapmak zorunda olduğumuzu kısacası bir yol ayırımında olduğumuzu belirtiyor.

Ya kendimize ve dünyaya ilişkin tam bilgi ve tanıma ile burada doğal olarak veya insan aracılığıyla oluşmuş güzellikleri yaşar, aşkın anlam ve zenginliklerini tanıyarak kültür ve medeniyet ürünlerinin tadını çıkaracağız ya da gezegenimizin imhasına da götürecek bir süreçte topluca intihar ederiz. Ancak bir skalanın iki ucundaki bu seçeneklerinden birincisini seçiyorsak eğer herkes üzerine düşeni yapmalı ve çabuk karar vermeliyiz (s. 19-24). Her şey için çok geç olmadan...Çoktan yol ayırımına geldik.

Peki insanoğlu olarak şimdiye kadar gelişme ve modernleşme açısından atığımız adımları bundan sonrada atmaya devam edemez miyiz? Geçmişte yaptıklarımızı gelecekte de aynı şekilde sürdüremiz miyiz? diye sormaktadır. Ervin Laszlo, durum değerlendirmemizin bize

Article Type

Book Review

Application Date

24.06.2022

Acceptance Date

02.11.2022

şimdiye kadar yaptıklarımızı bundan sonra aynen devam ettirmememiz gerektiğini belirttiğini söylüyor. Zira dünya nüfusu günde 232.000 kişi (bu eser 1989 yılında yazılmıştır) artmakta, her gün 26.000 çocuk yetersiz beslenmeden ölmekte ve yoksullarla varlıklılar arasındaki dengesizlik gün geçtikçe artmaktadır. İnsanoğlunun neolitik devrimi (civalı taş devri) başladığında gezegenimizin orman alanı tahmini olarak 6,2 milyar hektarken şu anda (1989 yılı) 4,2 milyar hektar kalmış durumda ve bu kalan ormanlık arazilerde çok hızlı bir şekilde kaybolmaktadır. Kısacası dünya kendisinin ekolojik ve iktisadi kapasitesinin sonuna yaklaşmaktadır (s. 29-33). Aslında bu istatistiki bilgiler buzdağının yalnızca görünen ucudur. Çünkü bizler insanoğlu olarak eylemlerimizle hem gezegenimizin taşıyıcılık yükünü azaltıyoruz hem de aşırı bir nüfus artışıyla yola devam ediyoruz. Üstelik dünyada zenginler ile fakirler arasındaki kutuplaşmalar da gün geçtikçe artmaktadır. Dahası şimdiye kadarki nükleer silah yığınağı ile en küçük bir anlaşmazlık durumunda dünyanın kaderini değiştirmede kısır görüşlü hükümetlerin eline en dehşet verici şeyi yapma fırsatı veriyoruz (s. 33). Dolayısıyla insanoğlunun eliyle oluşturulan tahribatın-70.000 çeşit kimyasal üretilen bunları doğanın hazmetmesini bekliyoruz, petrol, kömür ve odunu yakıyor ve dünyanın ortalama ısısını arttırıyoruz, dünya ısındıkça buzullar erimekte, tarım alanları açmak için ormanları tahrip ediyor ve buna bağlı olarak da dünyanın ikliminin değişmesi sonucunda dünya çapında bir gıda temini ve beslenme sorunu ortaya çıkmakta – sonucunda ister istemez bir yol ayrımına gelmiş bulunmaktayız.

Tüm bu yukarıda sayılan nedenler ve daha fazlası yüzünden Ervin Laszlo'ya göre bir çatallaşma veya yol ayrımındayız ve bir karar verme dönemindeyiz. Söz konusu olan çatallaşmanın gelip gelmeyeceği değil bir başka deyişle belli olmayan şey yol ayrımının kendisi değil, bu yol ayrımının yani çatallaşmanın ne zaman geleceğidir (s. 42).

Aslında bu noktada yazar bozulmanın başladığını çatallaşmanın izlerinin görülmeye başladığını söylemektedir. Ervin Laszlo'ya göre eğer bir devir güvensizlik ve korku devri olarak anılıyorsa, eğer genç insanlar gelecek hakkında düşünmek istemiyorlarsa (ne kendilerinin nede başkalarının), eğer denenen şeylerin aksi etkileri ya da beklenmedik yan etkileri görülüyorsa, eğer basın-yayın organları "eski güzel günleri" canlandırmak istiyorlarsa, o vakit yaşadığımız bu devirde bir şeylerde ciddi bir düzensizlik var demektir. Ve bu düzensizlik hali ciddidir ve geçici bir anormaliteden öte kalıcı bir hal alabilir, dolayısıyla aslında bir devrin sonuna gelmiş olabiliriz (s. 53). Ervin Laszlo'ya göre zaten mevcut anda hiçbir şey "normal" seyrinde gitmemektedir. Halihazırda milyonlarca insana yararlı olacağı yerde onların sağlığını tehdit eden atom reaktörlerinin bulunduğu, tüketiciler için üretilen hemen her şeyin sağlığa zarar veren unsurlar içerdiği bu dünyada her şeyin normal seyrettiği zaten söylenemez (s. 54).

Peki ne yapabiliriz bu durumda? kendi haline bırakmalı mıyız her şeyi? Kendi haline bırakırsak dünya güçlükleri yenmeyi her zaman başarmıştır. Geçmişte de başarmıştır bundan sonrada başaracaktır. Ancak geçmişte dünya bunu başarırken insanlık bunun bedelini çok ağır bir şekilde ödemiştir. Dolayısıyla gelecekte de çok ağır ödeyecektir. Bugünkü mevcut durumun önlem almadan devam ettirilmesi durumunda dünyada ki gıda maddelerini zehirleyebiliriz, enerji ve hammadde kaynaklarını tüketebiliriz, yerkürenin çevresel hayatietine zarar verebiliriz, daha da önemlisi dünyada ki insanların tamamını sadece bir defa değil yirmi defa imha edebiliriz (s. 54-55).

Ervin Laszlo'ya göre dünyamız yüksek sistemlerin aşağıdakilere hükmettiği bir hiyerarşi değil, birbirleriyle yumuşak biçimde kenetli, entegre ve farklı bütünlükler ile yönetilen içine aileler, aşiretler, şehirler, uluslar, uluslararası topluluklar ve dünya çapında kültür toplulukları da alan bir holarşi (bütüncül yönetim)'dir. Başka türden sistemlerin gelişiminde kısımlar bilinçsizdirler ve kendileri tarafından oluşturulan bütünün tekamülünü (gelişimini) etkilemeye muktedir değildirler. Örneğin doğa sistemleri kendi kolektif kaderlerini belirlemeye imkanına sahip değildir, oysa insanlar bu imkana sahiptir. Dolayısıyla da bizler tarihin gelişen holarşisi içinde bilinçli kısımlarız ve gelişim sürecine sadece katkıda bulunmuyoruz aynı zamanda bu gelişim sürecinin belirleyici öğeleriyiz (s. 57-58). Yazar'a göre büyük bir bütünün içindeki bilinçli kısımlar olarak kullanabileceğimiz iki strateji söz konusudur. Bunlarda birisi kendi öz çıkarlarımızı göz önünde tutmak, diğeri ise büyük bir bütünün yani topluluğun tekamülünü (gelişimini) hızlandırmaktır (s. 58). Eğer bireyin çıkarlarını göz önüne alırsak onun özgürlüğü ve düşünülebilen en yüksek derecede otonomi (özerklik) elde etmesine yoğunlaştırırız kendimizi. Eğer adalet ve eşitlik değerlerini en üstte tutuyorsak bunu sağlamak için gerekli güvenilir, sağlam sosyal yapıları ararız ki uygulamada bu iki strateji birbirine ters düşebilir (s. 59).

Ervin Laszlo'ya göre tüm insanlık bu iki stratejilerden birine öyle ya da böyle bağlanmıştır. Ancak farkında olmadıkları şey bireyin çıkarları ile topluluğun gelişimi arasında bir bağlantı olmadığı takdirde bu stratejiler işlevlik kazanamazlar. Bu anlamda bireyin çıkarını ön plana alan ve Laissez-faire (bırakınız yapınlar) düsturu ile hareket eden liberalizm ile topluluğun tekamülün düşünen sosyalizmin bir önemi yoktur. Zira artık ne özgürlüğümüz miras yoluyla elde edilen otorite tarafından tehdit ediliyor, ne de işçiler öyle utanmazca kapitalisteler tarafından sömürülüyorlar. Çünkü modern devlette bunu engelleyen sayısız kurum ve kural mevcut. Ancak Sosyalizmin de Liberalizmin de dayandığı değerler hala geçerlidir ama bunlar artık modası geçmiş ve hala hükmeden politik programlardan kurtarılmalıdır (s. 61-63).

Bu noktadan hareketle yazar bize üçüncü bir yol üçüncü bir strateji önermektedir. Bizler 20. yüzyılın sonunda hem bireyin çıkarlarını hem de topluluğun gelişimini sağlayacak, yaratıcı (kreatif) bir denge ortaya koyabiliriz. Bunu yapmak için yazar bizi mevcut gerçeklik üzerinden düşünsel bir denemeye götürmektedir (s. 64). Buradan hareketle yazar bireyin korunmasına ve toplumun gelişimine yönelik hedef ve esasları belirleme işlemine girişmektedir.

Ervin Laszlo bireyin korunmasına ilişkin atılacak adımları; Ulusal devletlerin gücünün sınırlandırılması, politikacıların gücünün sınırlandırılması ve ekonominin gücünün sınırlandırılması olarak sıralamıştır. 20. yüzyılın sonunda toplumların gelişmesi sonrasında gelişecek çatallanmalar yüzünden ulusal devlet sisteminin varlığını zorunlu kılan sebeplerin ortadan kalkacağını iddia etmektedir. Dolayısıyla onun yerine bir yenisini ikame etme fırsatı elde ettiğimizde sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda yerel özellikleri belirgin her bireyin düşüncelerinin dikkate alındığı insani yönü büyük topluluklar oluşturulabilecektir. Dolayısıyla insanoğlu olarak tek bir ulusa, tek bir anavatana, tek bir toprağa bağlanmaya ve onu yüceltmeye ihtiyacı yoktur. Buradan hareketle devletlerin merkeziyetçiliği kırılarak daha önce ulusal devlet içinde kararlaştırılan bazı egemenlik hakları, daha insani boyutlardaki sosyal ünitelere devredilebilir. Bireyin özgürlüğünü güvence altına almak için, ulusal devletlerin yanısıra politikacılarında hakimiyetlerinin kısıtlanması zorunludur. Zira güç zehirlidir ve siyasal

sistemde yeterince güç sahibi ve bozguncu politikacılar mevcuttur. Politikada olduğu kadar ekonomide de sınırsız büyüme ve haksız bir güç birikimini önlemek zorundayız. Artık iktisadi faktörlerin daha fazla büyümelerini etkili bir şekilde sınırlandırmanın yollarını aramak zorundayız (s. 65-74).

Ervin Laszlo sadece bireyin korunmasına ilişkin atılacak adımları yetersiz görmekte ve toplumun gelişimine yönelik atılacak adımları da belirlemiştir. Laszlo'ya göre eğer insanoğlu olarak bizler ulusal devletlerin hükümrânlığını azaltır, politikacıların gücünü sınırlandırır ve ekonomide söz ve güç sahibi olanların etkinlik alanlarını kısıtlarsak bireyin özgürlüğünü güvence altına almaya ve topluluğun özerkliğini sağlamaya yönelik adımlar atmış oluruz. Ama bunlar yeterli değildir. Zira 20.yüzyılın dünya çapındaki iletişim ve oluşumlarını da hiç olmamış gibi yapamayız. Zaten üçüncü stratejinin amacı da insanlık alemini bağımsız feodal beyliklerin bulunduğu orta çağa geri götürmek değildir. Laszlo'nun üçüncü stratejisinin amacı bu çağın istikrarsız ve asimetrik karşılıklı politik, ekonomik bağımlılıklarından kurtarılmasıdır. Bu anlamda doğru strateji, toplumun tekamülünü elinde tutan değil, onu optimal biçimde insanın gereksinmelerine uygun olarak yönlendirmedi. Bu yönlendirmede, ekonomik, savunma ve çevre korumasına yönelik iş birliğine dayalı ahenk ve uyumluluk modelleri geliştirme ve buna yönelik çeşitli adımların atılmasıyla sağlanabilir (s. 75-84).

Üçüncü bölümde her ne kadar sönüp gitmemiş olsa da her ne kadar ruhu daha ölmemiş olsa da modernizmin artık eskidiğini ve modernizmin insanı olan homo modernos'un hala yaşamakta ve direnmekte olsa da artık çokta sağlıklı olmadığını dile getirmektedir yazar. Ervin Laszlo'ya göre bir yüzyılın sonuna geldiğimiz bilincine varmalıyız artık. Sanayi devriminin, ulusal devletin ve televizyonun bize getirdiği; maddi kalkınmayı ve maddi kazancı en kutsal servete yücelten ve nihayetinde bu çağın ürünü olan silahları kitle imha aracı olarak hizmete sunan bir çağdır bu ve geçip gitmektedir. Yüzyılımız geçip gitmektedir ama bu geçip gitme hali yeni bir fenomen değildir. Her çağ zaten sanki insanların varoluşunun ebedi modeliymiş gibi gelişmiş ve sonra her biri kendiliğinden tarihe gömülüp gitmiştir. Bu her yok oluş ve çekip gitmenin nedeni eski değer sistemlerinin ve kurumların yaşam koşullarının artık yeni çağa uymamasındandır. Bu çağdan bir başka geçiştir ve insanlık tarihi boyunca onlarca (ilki yaklaşık on bin yıl önce paleolitik çağdan neolitik çağa geçiş) kez yaşanmıştır. Klasik Yunan ve Roma imparatorlukları da bu şekilde yükselip çöküşü de yaşamışlardır. Dolayısıyla bu çağdan çağa geçiş tekrar eden bir fenomendir ve kaçınılmazdır. Üstelik yirminci yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarında modernizmin çağlayanı beklenmedik engellerle de karşılaşmıştır. Şehirler önceden tahmin edilmedik şekilde çok büyümüşler, toprak gübre ve kimyasallarla aşırı derecede kirlendi ve modern balıkçılık denizleri balıksızlaştırmaya başlamıştır. Dünya nüfusunun çok azı modernleşmeye katılıp nimetlerinden yararlanmışlardır. Geri kalan nüfus ise asgari geçim sınırında yaşamaya mahkûm edilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler modernizmin nimetlerinden yararlanmak yerine onun servis merdiveni olmuşlar ve bu durumunda farkındadırlar artık (s. 87-97).

En nihayetinde şovenist bir yaklaşımla ileri sürülen "her şeyden önce benim ülkem" iddiası, iç politikada ve uluslararası alanda bir felaketin habercisi olabilir yazara göre. Çünkü bu insanları öyle şeylerle mücadeleye sürecektir ki insanın uğruna mücadele ettiği bu değerler daha sonra bizzat kendi ülkesi tarafından yadsınacaktır. Değerler ve dünya görüşlerindeki

cesaret verici değişimlere karşın insanlık bir bütün olarak, kültürel düzeyde daha gerilerden gelmektedir. Bu da demektir ki yürürlükteki hâkim değerler ve dünya görüşü ile objektif realite birbirlerine ayak uyduramamaktadırlar. İnsanlar eski koşullara uygun değerler ve davranış biçimleri ile yeni koşullara tepki gösterdikleri sürece, sürekli artan şok dalgaları ve sürprizlerle yüz yüze gelmek zorunda kalacaklardır (s. 96-97). Ervin Laszlo bu noktada şu soruyu sormaktadır, s. Bundan sonra ne olacak? Modern çağdan sonra hangi çağ gelecek? Laszlo'ya göre genellikle "post modern" olarak adlandırılan bu yeni çağın çok nadiren tam olarak tasvirine girilmişştir. Bu da şu anlama gelmektedir ki yeni devrin nereye doğru gidildiği bilinmekle birlikte, bunun nasıl olacağı bilinmemektedir (s. 99).

Ervin Laszlo'ya göre kimilerince post modern çağın nasıl olacağını görmek için geleceğe bakmak ve geleceği önceden görülebilir kılmak gerekmektedir. Genel bir tanımla önceden görülebilirlik bir süreci belirleyen faktörlerin yeterince biliniyor veya tanınıyor olması demektir. Eğer bu faktörlerin geçmişte neyi etkilediği bilinirse gelecekte de aynı şekilde etkili olacakları varsayılabilir ve böylece söz konusu sürecin nasıl gidişatı olacağı önceden söylenebilir. Peki hangi faktörlerdir bu insanlığın geleceğini belirleyen ve onları başarısızlığa götüren? Bu noktada iki faktör grubu görünmektedir. Bunlardan birincisi insanın doğasına, diğeri ise toplumun doğasına aittir. Birincisi biyolojiktir ve bir genetik determinizm oluşturur. İkincisi ise sosyolojiktir ve burada bir belirleyicilik söz konusu olduğunda bir sosyokültürel determinizmle karşılaşılır (s. 100-101). Bu noktadan hareketle Ervin Laszlo insan doğasına dayalı belirleyiciliğin uzun sürede mutasyon ve evrim yoluyla çok uzun yıllara dayalı olduğunu ve bu yeni dönemin belirlenmesinde başka bir anlatımla öngörülmesinde kullanılmayacağını nedenleriyle geniş bir şekilde açıklamış ve bize gerekli olanın biyolojik değil kültürel değişim geçirmiş olan insanın olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla yakın geleceğimizi belirleyen şey toplumun evrimi, yakın geleceğimizi belirleyen faktörlerde sosyokültürel'dir (s. 101-107).

Laszlo'ya göre geçmişten günümüze ortaya çıkan olaylar ve geçişler tam olarak tesadüfler sonucunda gerçekleşmemiş olabilir. Belki de tüm bu olayların temelinde olasılıklar üzerinde kurulu kanunlar ve düzenlikler mevcuttur. Eğer kronolojik sırayla meydana gelmiş olan tüm bu hadiseler bir kaos görünümündeyse bile geleceği öngörmek için tarih içinde bir model aramak en akıllıca şey olacaktır. Tarihteki model sadece geçmişi açıklamayacak aynı zamanda geleceği de açıklayabilecektir. Sonuç olarak toplum tarihsel bir zaman içinde hareket ediyorsa, bu hareket halihazırda tanıdığımız bazı modellere uymak zorundadır (s. 114). Geleceğe yönelik olarak bu hareket türlerinin her biri ileride nasıl bir gelişme olacağı konusunda fikir edinmemizi sağlayabilirler. Bu noktadan hareketle Laszlo tarihte sosyal değişmeyi temsil eden dört adet "hareket" in mevcut olduğunu belirtmektedir. Bunlar; dairesel, helezoni, doğrusal ve doğrusal olmayan şeklindedir. Dairesel modele göre, gelecek esas itibarıyla yeni bir şey getirmeyecek, sadece başka bir görüntüde de olsa geçmişin tekrarı olacaktır. Helezoni model, tekerrür aşamasındaki 'yeni'yi vurgulamaktadır; her tekerrür toplumu bilinen yönde hareket ettirir, bu iyi ya da kötü, istenen ya da istenmeyen olabilir. Doğrusal bakışta eğer hareket yukarıya doğru ilerliyorsa, toplum pozitif bir ütopyaya dönebilir, eğer geriye doğru ilerliyorsa o zamanda negatif bir ütopyaya dönüşebilir (s. 1125-126).

Doğrusal olmayan tarih tasavvuru ise entelektüel alanda yenidir. Bunun bir model olarak kesin bir biçimde tanınması modern sistem teorisi ile başlar. Laszlo'ya göre her ne kadar yeni bir model olsa da bundan yüz yıl önce Bahai dininin kurucusu Bahauallah tartışmalarda kaos ve zihin bulanıklığı ile parçalanmış olan insanlığın evrimsel aşamalarla bir birlik oluşturabileceğini söylemiştir. Tarihsel gelişim, ataerkil toplumun ortaya çıkması ile başlamış, şehir devletleri ve öteki siyasal birimlerle devam etmiştir. En nihayetinde beşerî toplumun birimleri modern, bağımsız ve egemen uluslar olarak değişime uğramışlardır. Ancak artık ulusların oluşumu son noktaya gelmiştir yazara göre. Uluslar şimdi egemenlik hak ve taleplerini bir kenara bırakıp, çeşitlilikte birlik ilkesi ile kendisini gösterecek bir dünya toplumu içinde bir araya gelmek zorundadırlar. Bir dünya dili, ortak inanç sistemi, birleşik bir dünya hükümeti ve silahsızlanma ama hepsinde sınırsız bir çeşitlilik olmalıdır. Dünya toplumu, beşerî evrimin en uç noktasıdır. (s. 122-123).

Laszlo'ya göre yeni evrim bilimi çerçevesinde insan toplulukları aslında kompleks bir sistemin bir varyantından başka bir şey değildirler. Bağımsız kompleks sistemler olarak insan toplulukları kendi tarihsel seyri içerisinde çok çeşitlilik arz eden çatallanmalar aracılığıyla gelişip büyür ve bunlar kendilerini uzun istikrar dönemleri arasında dağılmış olarak bulurlar. Kompleks sistemler teorisi açıkça ortaya koymaktadır ki denge durumundan çok uzakta olan sistemler oldukça büyük ve karışık yüksek örgütsel düzeye sahip, dinamik ve çevre ile sıkı bir ilişki içinde olan bir oluşum yönünde gelişme göstermektedirler. Toplumsal düzeyde uygulandığında bu teori, dünya çapında entegre olmuş ve teknolojik ilerlemesini tamamlamış bir toplumun oluşumun haber vermektedir (s. 124-125). Ancak dünya toplumunun gerçekleştirilmesi kısa süreli bir zorunluluğa değil, uzun süreli bir olabilirlik temeline dayanmaktadır. Laszlo'ya göre eğer bizler yaşamı mümkün kılan çevreyi tahrip etmezsek, er ya da geç çeşitlilik içinde entegre olmuş bir dünya toplumuna giden yolu bulabiliriz. Sonuç itibarıyla gelecek yüzyıla giden en elverişli ve hümanist yolu bulmak nihayetinde bizlere bağlıdır (s. 128).

Ervin Laszlo'ya göre tarihsel süreç içerisinde toplumlardaki büyük çatallanmalardan önce gelen bir dönemeç vardır. Bu dönemece, gelinen noktada yapılacak en iyi şey, var olan durumun akılcı bir muhakemesini yapmak, cesaretle ve uyanık bir şekilde yeni yüzyılı (devri) birlikte oluşturmaya hazırlanmaktır (s. 130). Laszlo'ya göre eğer bizler çatallanmaya doğru bir dönemeç (sapma) önünde olduğumuzun bilincinde isek, yoldaki bu sapmadan kimin sorumlu olduğunu kendimize sormalıyız. Bu noktada ilk akla gelen modern teknik olabilir. Ancak yazara göre bu durumdan teknolojiyi sorumlu tutmak ve suçu ona atmak korkunç bir basitleştirme olacaktır. Sonuç olarak modern teknik sadece bizim bilgisizliğimiz ve kısa görüşlü olmamızın sonucunda oluşan isteklerimizi karşılamıştır. Aslında modern çağın günahlarından da sevaplarından da hepimiz, biz insanoğlu sorumluyuz. Bizim modern çağa özgü oluşturduğumuz bu tüketime dayalı kültürümüz sorumludur esas olan. Kültür dinamik bir değişim sürecinde gelişir. Bizler bilim, sanat, din ve eğitim gibi kültürleri etkileyen faktörleri yanlış kullandık. Zira bu faktörlerin bilincine varamadık. Ancak şu açıkça dile getirilmelidir ki modern uygarlığın oluşmasında bilim, sanat, din ve eğitim oldukça etkili roller oynamışlardır. Bu nedenle yeni çağın oluşturulmasında bunlar önemli roller oynayabilirler (s. 129-137).

Peki bundan sonra ne yapmalıyız? Laszlo'ya göre bugün artık insanlık için gerekli olan bir ittifaktır. Ancak bu gerekli olan ittifak geçmişteki Hristiyan ittifakı gibi kutsal olmasından ziyade çok daha kapsamlı ve holistiktir (bütünsel-bütünleştirici). Holistik İttifak, geniş kapsamlı ve bütün disiplinleri kuşatan bilimi kendi sosyal sorumluluğunun bilincinde olan sanat ile birleştirmeli; ayrıca hümanist bir din ve toplumsal sorumluluğunu anlamış modern bir eğitim de böylesi bir ittifaka katılmalıdır. Böylesi bir bağ ve ittifak yeni toplumu şekillendirmede kullanılmalıdır. Peki Laszlo'ya göre bu yeni toplum nasıl bir toplum olmalıdır? Bu toplum, kontrolsüzce büyük krizlere ve kitle imhasına neden olabilecek güçleri denetim altına almayı başarabilecek bir toplum olacaktır. Ve bu toplumun içerisindeki insan toplulukları, hiçbir devletin ya da topluluğun tek başına kontrolü elinde tutmadığı bir dünya sistemini kurmuş bir dünya toplumu olmalıdır. İnsanların aralarında karşılıklı bağımlılığa götürmeyecek biçimde birbirleriyle ilişki kurabildiği (özellikle kuvvetli-zayıf misali asimetrik bağımlılık olmaksızın) çok çeşitlilik gösteren plüralist toplum olacaktır (s. 129-165).

Bu noktadan itibaren Ervin Laszlo Evrensel Sistemler Teorisi kurma işlemine girişmiştir. Ancak bu bölümün anlaşılabilmesi için özellikle termodinamik, entropi vb. fizik yasalarının asgari düzeyde de olsa bilinmesi gerekmektedir.

Sonuç

Ervin Laszlo'nun bu kitabı kimi okuyucular tarafından gerçekleşmesi imkânsız bir ütopya anlatıyor olduğu şeklinde algılanabilir. Ancak kitabın 1989 yılında yazıldığına dahi yazar tarafından doğamızın geleceği noktayı tasavvur ediş biçimi bugün karşı karşıya kaldığımız olgular göz önüne alındığında takdire şayandır. Bir okuyucu bu kitabı okuduğunda kendisine hiçbir şey katmadığını iddia edecek olsa bile (ki bu iddia çok anlamsız olacaktır), nihayetinde "yeni" kavramını sorgulama ihtiyacı duyacaktır. Aslında ihtiyacımız olmadığı halde her elde etme çabası içerisine girdiğimiz "yeni"nin çevremizi, biyosferimizi, kısaca dünyamızı nasıl kirlettiğinin bilincine ulaşarak.

Ervin Laszlo'nun Evrensel Düşünmek kitabı sadece siyaset bilimciler ve sosyologların okuması gereken bir kitap değil, aksine toplumun her bireyinin okuyabileceği ve kendine dersler çıkarabileceği bir niteliktedir.

Kaynakça

Laszlo, E. (1992). *Evrensel Düşünmek: Küçülen Dünyanın Yeniden Şekillendirilişi (1. b.)*. (Çev. İbrahim, Serhat), İstanbul: İşaret Yayınları.

<https://thelaszloinstitute.com/about/erwin-laszlo/>